

Curset sobre «Noves temàtiques i nous enfocaments a la geografia anglosaxona dels anys 80» celebrat a La Societat Catalana de Geografia els dies 8 i 9 de maig de 1989

per M. Dolors GARCIA RAMON

1. La introducció de l'anàlisi del gènere en geografia i la seva evolució

La geografia del gènere no és simplement una geografia interessada en posar de relleu les activitats de la dona i les seves implicacions espacials sinó que és aquella que de forma explícita considera l'estructura de gènere de la societat en relació a l'entorn i la integra dins d'un marc teòric general d'anàlisi. Les implicacions teòriques i empíriques que l'estudi del gènere poden tenir en geografia són tan importants com les de l'anàlisi dels factors socials i econòmics que conformen la societat i el seu entorn.

La geografia del gènere —o la geografia feminista com també se la denomina— s'ha desenvolupat en nombrosos camps de la nostra disciplina i ha utilitzat diversos paradigmes. La geografia neopositivista i neweberiana ha contribuït a la constatació de la desigualtat de la dona en l'accés als serveis socials. La geografia humanística ha posat l'accent en la comprensió del *Lebenswet* de cada individu, el que vol dir la necessitat d'explorar l'experiència pròpia i la subjectivitat de les dones en els espais que els són propis. Per a la geografia radical, les relacions de gènere queden incloses en el marc més ampli de les relacions socials i es tendeix a explicar la subordinació de la dona des d'una base materialista— la de la seva capacitat reproductora que no es pot comprendre deslligada dels processos de producció i reproducció social. I probablement sigui el paradigma radical el que més fàcilment integri dins del seu aparell conceptual l'anàlisi de gènere; també és veritat que el moviment post-modernista en geografia pot aportar idees interessants, sobretot per l'èmfasi que posa en la construcció de categories generals.

Fins el moment, les contribucions més interessants de la geografia del gènere s'han centrat en els treballs a l'entorn de l'estructura urbana, ocupació femenina, localització industrial i planificació regional; últimament s'ha estudiat també el paper de la dona en l'agricultura, en particular a l'explotació de tipus familiar. I finalment, un dels temes més treballats ja des d'un bon principi (i fins al moment actual) ha estat l'anàlisi de la geografia acadèmica des de la perspectiva del gènere i les seves repercussions en les relacions de poder dins de la comunitat científica geogràfica.

per Mª Dolors GARCIA RAMON

2. Debats en la investigació geogràfica dels riscos naturals

Avingudes, terratrèmols, sequeres, erupcions volcàniques i altres fenòmens extrems de la Natura continuen suposant una càrrega molt feixuga per al desenvolupament de les activitats humanes sobre la Terra. Dins de la Geografia anglo-saxona, la investigació d'aquests fenòmens ha partit de la definició de la nostra disciplina com «ecologia humana» (Barrows). L'enfocament de l'ecologia humana ha mostrat un interès especial en analitzar el comportament dels individus exposats al risc natural (percepció i adaptació) i, en funció d'aquest comportament, ha formulat un conjunt de propostes pràctiques orientades a millorar l'adaptació humana als fenòmens extrems de la Natura.

El paradigma de l'ecologia humana ha estat sotmès a crítiques molt severes que han coincidit en ressaltar la mancança d'una anàlisi rigorosa dels contextos econòmics, socials i polítics en els quals situar la percepció i el comportament individual respecte al risc. En aquest sentit, les crítiques desenvolupades per geògrafs radicals, centrades principalment dins de l'àmbit del Tercer Món, manifesten una clara progressió cap un marc conceptual dels riscos i, per extensió, de les relacions «home-medi», totalment diferent a l'aportat per l'ecologia humana.

En una primera etapa, la crítica radical va adoptar la teoria de la dependència per explicar l'impacte creixent dels riscos de la Natura sobre la població del Tercer Món. El concepte d'adaptació era substituït pel de vulnerabilitat, explicada aquesta darrera per les condicions econòmiques a escala mundial. Així, el domini de les nacions centrals sobre les perifèriques es traduïa en una deterioració en augment del medi i, per tant, en una major incidència de les catàstrofes naturals.

Més recentment, les crítiques al paradigma de l'ecologia humana també s'han ocupat de destacar les vinculacions d'aquest amb els organismes internacionals encarregats de fer front a les catàstrofes ambientals. Es remarca que l'enfocament de l'ecologia humana convé a aquestes poderoses i burocratitzades institucions ja que tendeix a posar un èmfasi més gran en el fenomen extrem —amb el que primen més les solucions tecnocràtiques sobre les socials— i en la rares d'aquells, quan els riscos de la natura formen part de l'experiència quotidiana dels habitants del Tercer Món.

La crítica radical s'ha traduït finalment en la formulació d'un enfocament teòric per a l'estudi dels riscos naturals que adopta ja plenament la concepció marxista de la natura (negació de la dualitat home-medi, característica de l'ecologia humana) i que defineix els fenòmens extrems com a part integrant del tipus específic de relació (apropiació) que ca-

da societat estableix amb el seu entorn natural. Així, els riscos naturals són, diguem-ne, «socialitzats» i la seva incidència vindria determinada pel tipus de condicions productives dominants i les relacions socials de producció, responsables aquestes darreres de com es distribueix el producte total i quins grups socials adquireixen una vulnerabilitat més gran o més petita al risc.

per David SAURI

3. Valoració dels lligams entre la geografia radical i la geografia humanística

El debat personal entorn uns suposats lligams existents entre la geografia radical i la geografia humanística, el vaig encetar amb la recerca, ben inofensiva, d'un mètode metodològic i epistemològic per a les pròpies i artesanes elucubracions geogràfiques: les possibilitats i les mancances d'un i altre «paradigma» em farien pensar (ingenu) en una fàcil i ràpida solució a tots els meus neguits conceptuals mercès a l'eclèctica perspectiva de la complementarietat.

Em vaig concedir fins a tres possibles vies que ajudessin a esbrinar el fonament d'aquells possibles lligams:

1) Remenant en els orígens i precedents d'ambdós corrents: malgrat que de «radicals» i d'«humanístics» n'hi ha hagut «sempre», no fou pas gaire complicat demostrar com la configuració d'ambdues tendències té un fonament comú en la desil·lusió, la crisi i el rebuig contra l'abstracció dictada pels plantejaments neo-positivistes davant el context social i davant una pretesa «neutralitat» de la Geografia. L'absència d'un coneixement integral de l'home i de la seva experiència quotidiana, la «glorificació mística de la tècnica», així com la simplificació i subsegüent manipulació de la realitat haurien fet oblidar tant la consideració dels sentiments i pensaments de l'individu com la seva consciència social i la problemàtica de la seva diferenciació de classe esdevenint (teoria i mètode positivistes) del tot incapaços no ja de resoldre sinó de plantejar els problemes bàsics de la societat. L'humanisme, la valoració de l'home i la voluntat de redimir-lo del seu estat d'alienació absoluta, són trets coincidents en la geografia radical i la humanística, però els respectius mètodes i objectius no tenen res a veure i adverteixen que no es tracta de dues branques d'un mateix tronc ans de dos troncs ben diferents.

2) Mitjançant els respectius substractes filosòfics: les temeràries incursions d'un geògraf en la fenomenologia, l'existencialisme, l'idealisme, l'anarquisme, el marxisme, l'estructuralisme, l'estructuracionisme, el corrent «crític», servrien per palesar que sovint aquestes savieses integren postures irreconciliables entre si a no ser que es tracti de contactes quasi bé «casuals»; tanmateix, en els «locality studies» o a través del viarany «postmodern» certs mètodes, temes i escales d'estudi semblarien convergir.

3) Considerant els temes comuns d'anàlisi: en els darrers temps el desarrelament, la valoració dels paisatges i el disseny espacial, la significació col·lectiva o política dels llocs, la singularitat territorial i els individus, etc. semblarien ser temes d'estudi comuns, però es fa difícil esbrinar si es tracta d'una voluntat pactada o bé una coincidència o una moda.

Les grans dificultats no només a l'hora de defensar una hipotètica integració (de fet, impossible; de fet, innecessària) sinó de cercar trets comuns, reconduïxen el debat allí on pertoca: potser cal adoptar i adaptar mètodes i estils abans exclusius i excloients i comprendre que no es tracta de pretendre lligams ni tan sols buscar complementarietats sinó d'evidenciar, reconèixer i rectificar les febleses de cada corrent en el moment d'analitzar les realitats i les tensions de l'home (individual i social) damunt el territori i davant la societat, tot aportant respostes vàlides i compromeses.

I és que sense voluntat de compromís, aquest exercici mental no haurà fet sinó allunyar-nos (post-neo-positivísticament) de l'home i del carrer.

per Abel ALBET i MAS